

Avusturya - Almanya gümrük İtilâfı mes'alesi

II [*]

İstisari reyi alınmak üzere Cemiyetiakvam Meclisi'nin 19 Mayıs 1931 tarihli kararı mucebince Beynelmilcl Daimi Adâlet Divanı'na havale olunan Avusturya-Almanya gümrük İtilâfı (19 Mart 1931 Protokolü) mes'alesinde Divan bilhassa Almanya, Avusturya, Fransa, İtalya ve Çekoslovakya hükûmetlerinin malûmatlarına müracaat etmiştir; bu hükûmetler Saint-Germain muahedesinin, 4 teşrinievel 1922 Protokolü'nün veya 19 Mart 1931 Protokolü'nün mümzilerinden olmak, bir de bu işte mezkûr hükûmetlerden Fransa ile İtalya ve Çekoslovakya bir nevi müddei, Almanya ile Avusturya da bir nevi müddeaaaleyh sıfatında bulunmak, hasebile, onların tahriren ve şifahen ne diyeceklerini Divan peşin öğrenmek istemiştir. Bunun üzerine, mezkûr hükûmetler namına, Divan'ın tayin ettiği müddet içinde, ona muhtıralar tevdi olunmuştur.

Bunlardan başka Cenubi Afrika İttihadı, Avustralya, Belçika, Kanada, Çin, Küba, İspanya, Büyük - Britanya, Yunanistan, Nikaragua, Yeni - Zelanda, Lehistan, Portekiz, Romanya, Siyam ve Yugoslavya hükûmetlerine de, mevzuubahis senedatı düveliyenin birini veya bir kaçını imza etmiş olmaları itibarile, müracaat vuku bulup, fakat bunlardan bir takımını birşey dememiş, diğerleri de Divan'ın kendilerine verdiği hakkı kelâmı istimal etmek niyetinde olmadıklarını bildirmişlerdir.

Mezkûr beş hükûmet ajanlarını ve avukatlarını tayin etmekle, Divan bunları, mensup oldukları memleketlerin isimlerinin alfabe tertibine göre, dinledikten ve mürafea ve münakaşa vuku bulduktan sonra, yani 5 Eylül 1931 tarihinde, istisari reyname ihzar ve tebliğ olunmuştur. Divan mevzuubahis olan gümrük itilâfı ile tesis olunmak istenilen usulü idarenin Cinevre Protokolü ile kabili telif olmadığını yedi reye karşı

[*] Mecmua'nın eyvelki numarasına müracaat.

sekiz rey ile beyan etmiştir. Bu yolda rey beyan eden sekiz âzâdan yedisi bu itilâfla tesisi matlûp olan rejimin Saint-Germain muahedesinin 88 inci maddesile de telif kabul etmez olduğunu ilâveten beyan ettikleri gibi, içlerinden biri (M. Anzilotti) temamilen müstakil bir esbabı mucibe lâyihası vermiş ve mütebaki altısı (M. Guerrero, Rostoworowsky, Fromageot, Altamira, Urrutia ve Negalesco) müşterek bir ifadename tertip ve imza edip bunda, mutasavver gümrük ittihadı rejiminin Avusturya'nın iktisadî istiklâlini tehdit eder mahiyette olduğunu ve binaen aleyh işbu devletin istiklâlini tehlikeye düşürmek kabiliyetinde bir hal olacağını söylemişlerdir. Yedi hâkim de (M. Adatci, Kellogg, Rolin-Jacquemyns, Hurst, Schücking, Van Eysinge ve Wang) muhalif reylerini mübeyyin olarak müştereken tanzim ve imza ettikleri varakada, mutasavver olan rejimin gerek Saint-Germain muahedesinin 88 inci maddesi ile, gerek Cenevre Protokolü ile kabili telif olduğunu ifade etmişlerdir.

Divan'ın reynamesi eylülün 7 sinde Cemiyetiakvam Meclisi'ne vâsıl olmuş, ve Meclis buna itilâ hâsıl eylemiş olup, halbuki reynamenin ıstarından iki gün evvel, yani eylülün 3 ünde, Almanya ve Avusturya hükûmetleri mevzubahis itilâftan sarfı nazar ettiklerini Hariciye nazırları vasıtesile ve Ayrupa İttihadı hakkında tetkikat icrasına memur komisyon vesatatile Cemiyetiakvam'a bildirmiş olduklarından, Meclis bu işin takibine artık mahal görmeyip, Divan'ın reynamesini senet ittihaz etmekle iktifa eylemiştir.

Almanya ve Avusturya mümessillerinin zikrolunan beyanlarının metinleri aşağıda arz olunacaktır.

Divan'ın reynamesi ile teferrüatına gelince, bunlarda, alelhusus asıl reynamede, beyan olunan esbabı mucibe "istiklâl", mefhumu aslısı ile "İstiklâlin ferâğı, hatara ilkası, takyidi, meriyeti mefhumları hakkındaki derin ve etraflı tetkikattan istihraç olduğuna ve bu tetkikat alâkadar beş hükûmeti mezkûrenin, alelhusus Almanya ile Avusturya'nın, verdikleri muhtıralar mündericat ile mütenazır bulunduğuna binaen, Divan'dan sadir olan vesikaların lâyıkile mütalea olınabilmesi işbu muhtıralar mün-

dericatinın ve bu muhtıraları tertip eden hukukşinaslar tarafından Divan huzurunda serdedilen iddia ve mülahazaların bilinmesine mütevakıf görüldüğü cihetle, evvelâ şunların beyanını iltizam ediyorum.

“İstiklâl,, ve “istiklâlin feragı mes’elesinde Almanya devleti namına tahriren beyan olunan mütalealar vechi âti üzredir:

1. İstiklâl. — Almanya Versailles muahedesinin 80 inci maddesinde Avusturya’nın, müstakbel hududu içinde, istiklâlini ahidnameyi imza eden diğer devletlere karşı tanımıştır. Bu tanımının medlûlü, onda gerek yeni bir devletin, gerek yeni hududu içinde eski bir devletin tanılması görülsün, her iki taktirde birdir, aynıdır. Versailles muahedesinin 80 inci maddesi Saint - Germain muahedesinde yeni Avusturya’nın istiklâlini tebyin ve erazisini tayin eden ahkâma matuftur. Saint - Germain muahedesinin istihdaf olunan hükümleri 27 nici ve 88 inci maddelerde muhtevi olanlardır.

88 inci maddede “Avusturya’nın istiklâli gayri kabil teragdir,, denilmiştir. Bu ibare iki hükmü havidir. Evvelâ, mümzi devletlerin her biri digesine karşı Almanya’nın istiklâlini, tasdik yollu, beyan etmiştir. Bادهu, bu istiklâlin gayri kabili ferağ olduğunu beyan etmişlerdir. Binaen aleyh, mezkûr ibare Avusturya devletinin Müttefik ve Müşarık Devletler tarafından tasdikını mutazammındır.

Müttefik ve Müşarık Devletler tarafından Avusturya muahaeları hey’etine 1919 eylülünün 2 sinde gönderilen nota Saint - Germain muahedesinin 88 inci maddesile Versailles muahedesinin 80 inci maddesi arasındaki alâkayı şu vechile iş’ar etmiştir: “Almanya ile mün’akit muahedenamede (80 inci madde) tanılmış olan Avusturya’nın istiklâlinin ferağ kabul etmezliği esasının bir hükmü mahsus ile teyidi faideli görünmüştür; bunun başka türlü olabilmesi (yani bu esasın vechen minelvücuha tağyiri) ancak Cemiyetiakvam Meclisi’nin rızasile mümkündür.,,

Versailles muahedesinin 80 inci ve Saint - Germain muahedesinin 88 inci maddelerindeki “Avusturya’nın istiklâlini tasdik,, tabirinin tefsirinde bir nokta nazarı itibara alınmak lâ-

zım gelip, şöyle ki, devletlerin tasdikı hususunda beynelmilel muahedelere, notlara ve protokollara derci çoktanberi mutat bir sureti ifadei mahsusa mevcuttur ve bu formül, hukuku düvelde muayyen bir mana almıştır.

1. Müstakil devletler bir cemaat halinde müteşekkil olup hukukdüvel (kaideleri) ile idare olunurlar. (Benelmilel Daimî Adâlet Divanı'nın 9 numaralı kararı ([seri: A/B 21, S. 18]).[Hukukdüvelce hukukî şahsiyet beynelmilel cemaatin zaten azası olan devletler tarafından tanımlakla iktisap edilir. Tanıma keyfiyeti tasdik olunacak maşerin bir mevcudiyeti mümeyyezeye sahip olmaklığını bir şart makamında evvelden farz ederce-sine istilzam eyler.

Bir şahsa kendi hukuku milliyesi hukukî şahsiyet izafe eder; bu tabii bir hadisedir; bir devletin "eşhas camiası,, sıfatında mevcudiyeti mümeyyezesi ise öyle bir hadisei tabiiye, âdiye, değildir. Binaen aleyh, devlet mevzuubahsolunca, mevcudiyeti mümeyyeeze evvelâ ihdas olunmak lâzım gelir ve bu ihdas o devleti digerlerine karşı tahdit ile olur.

Bir devletin mümeyyez mevcudiyeti iki şarata muallaktır. Bu mevcudiyet o devletin, etrafındaki devletler erazisinden sınırlarla ayrılmış bir mülkü mahsusu olmasını icab ettirir. Bu sınırların tahdit ve tayini bu memleket halkının da hududu böylece mahdut olan devlete — hiç olmazsa esas itibarile — âidiyetini mucip olur.

Bir devletin mümeyyez mevcudiyeti başka bir şarta, yani o memleket ehalisinin bir kanunu esasi ile müttehit bulunmaları ve işbu kanunu esasidâ mezkûr ve melhuz olan uzuvların bu devlette karar verme kudreti ulyasına sahip olmaları keyfiyetine, muallaktır. Bir devlet şu halde olunca ona "hâkim,, denilir. Bir devletin başkalarile münasebatında karar verme hüriyetini ifade maksut oldukta, o devletin "istiklâl,, inden bahs olunur.

Bir Devletin tanılması onun, hakiki sıfatları olmak üzere, bir kıt'ai eraziye hassaten sahip olmaklığını ve kuvvâiâmmeşinin

istiklâlini şart makamında ve farzı mütekaddim yolunda istilzâm eder. Eğer bu şartlar tehakkuk etmiş bulunursa o halde devlet bir mevcudiyeti mümeyyezeye sahip ve hukuküdüvelce şahsî hukukî sıfatını iktisaba ehil olmuş olur.

¹⁰¹ Başka devletler tarafından tanılması ile müstakil devlet şahsiyeti hukukîyei tammesini kesbeyler. Bu tanıma alelâde öyle bir şekilde vaki olur ki devletin istiklâli ve temamiyeti mülkiyesi tasdik edilmiş olur. Tam bir surette hukukî şahıs olmak, kendi memleketinde hâkimiyet hakkını nefesine has, başkasının iştirakinden, müdabelesinden azade, olarak haiz ve haricî münasebatını münhasıran kendi uzuları vasıtasile tedvir ve tanzim hakkına sahip bulunmaktır. Hukukî şahsiyetin mezahirine, dahilde veya hariçte tezahür etmeğine, göre bunun tabiri ya hakimiyet veya istiklâl olur.

¹⁰² Bu davanın isbatına beynelmilel nazariyat ve icihadattan iktibas olunan aşağıdaki misallar kifayet edr. Rivier 1896 da Pariste tabolunan *Principes du droit des gens* namındaki eserinin 280 inci sahifesinde diyor ki: “Bir devletin istiklâli hariçten nazara alınan hakimiyetinden ibarettir. Hâkim demek, müstakil demektir. Hukuku düvelce tam bir şahsiyet olmak ve o sıfatta kalmak için devlet nüfusunu ve erazisini hey’eti kâmilesinde, ilişiksiz, dokunulmamış, halile baki surette, mahfuz tutar bulunması kâfi olmayıp, hâkim devlet sıfatını, yani istiklâlini muhafaza etmekte o’ması lâzımdır.”

¹⁰³ *The Canons of International Law* unvanlı kitabının (Londra, 1930) 17 inci sahifesinde Baty dahi bu me’âlde mutalâa beyan etmiştir: “Binaenaleyh, hakimiyet her ne kadar âbiddâen bir hukuku esasiye tasavvuru isede, beynelmilel münasebatı pek yolunca iş’ar eder, öye ki, bir devlete atfen “hâkim devlet,” denilince müstakil bir devlet denilmiş gibi olur.”

Bu esasın Daimî Tahkim Divanı'nın 4 nisan 1928 tarihli kararında (*Zeitschrift für ausländisches öffentliches und Völkerrecht*, 1, 2, sahife 15) sureti ifadesi bilhâssa veciz ve sarıhtır: “Hakimiyet devletler arasındaki münasebatta istiklâl ma-

nasını müfittir., *The Principles of International Law* (Londra 1925) isimli kitabının 115 inci sahifesinde Lawrence de aynı şeyi söylemiştir: “İstiklâl, bir devletin gerek harici gerek dahili bütün işlerini başka devletlerin dahli olmaksızın idaresi hakkıdır, diye tarif olunabilir... Bir devlet temamlı nefsine sahip, muhtar, olunca, kendisine nazaran hakim, başkalarına nazaran mustakıldır.,,

Bu sebepten dolayı, M. Politis’in “hakimiyetin tahdidatı mes’alesi., hakkındaki tetkikatında (Hukuku düvel Akademesi “kurs., ları Mecmuası, La Haye, 1925, Cilt 6, S. 13) söyledikleri muhikdir: “Bu gün temayülü umumî her iki tabiri müteradif tutmak merkezindedir. Diplomaside bu tabirlerin bilâ temyiz, birinin öteki mekâmında, ıstimali müteamildir. Beynelmilel hakem ilâmlarında ve adli kararlarda dahi teamül bu surette olup, yalnız istiklâl tabiri hakimiyet tabirine tercihen kullanılarak bunda cüz’i bir fark gözetilmektedir.,,

2. Avusturya’nın istiklâli Versailles muahedesinin 80 inci ve Saint - Germain muahedesinin 88 inci maddeleri ve muharebeye iştirak etmiş veya etmemiş devletlerden sadır olan diğerk hukukî senetler ile tasdik olunmuştur. Binaenaleyh, Avusturya yukarıda beyan olunan yolda tam bir şahsî hukukî sıfatına haizdir.

Avusturya’nın hukukî şahsiyeti beynelmilel cemaatı terkip eden devletlerin hepsinin tasdikına müptenidir. Diğerk devletler tarafından bu tasdikı mübeyyin olan senedatın şekli ve adedine olursa olsun, bunun muhakkak neticesi, Avusturyanın hukukî şahsiyetinin, değil yalnız bu devletin diğerk devletler ile münasebatında, fakat işbu devletlerin kendi aralarındaki münasebatta dahi tanıldığıdır. Hukuku düvel cemaatını terkip eden devletler arasında hukukî şahsiyet tanılınca, artık bu tasdik ne geri alınır, ne de münazaalı olur. Eğer bir devlet evvelce tanıdığı bir devlet ile bir muahede akıt edip te onun istiklâlini, meselâ onun haricî işlerinde karar verme hakkını uhdesine geçirterek, tahdit edecek olursa, böyle bir feragin, o devletin rızasına makrun olmasına rağmen, brşka devletlere karşı hiç

bir kıymeti yoktur, megerki işbu devletler o muahedeyi tanıyalar.

Tanıma yolu ile beynelmil cemaatin azâsından olan ve buna binaen hukukî şahsiyet ihraz eden her devletin istiklâlinin masuniyeti mer'i ve temamiyeti mülkiyesini mahfuz görmeğe hakkı vardır. Cebri, binaenaleyh onun iradesi hilafına, olarak istiklâline hâlel irasından ve mülküne teaddiden bilkülliye içtinap etmek vecibesi başka devletlere terettüp eder. Nitekim Cemiyetiakvam Misâkı'nın 10 uncu maddesinde "Cemiyet'in azâsı Cemiyet'in bütün azâsının temamiyeti mülkiyelerine ve siyasi istiklâllerine riayet etmeği teahhut etmişlerdir., denilmekle mücerret devletlere mahmûl bir hukuku adiyeye vecibesi teyiden ifade olunmuştur.

Büyük - Britanya, Fransa, İtalya ve Çekoslovakya hükümetleri 4 teşrinievvel 1922 tarihli ve 1 numaralı Protokol'da "Avusturya'nın siyasi istiklâline, temamiyeti mülkiyesine ve hakimiyetine riayet edeceklerini., beyan etmekle aynı vecibeyi tekrar teyit etmişlerdir. Mezkûr hükümetler bu hususta "Cemiyetiakvam azâlığını kabul ettikleri zaman vakı olan teahhütlerine muvafık olarak., hareket ettiklerini Protokol'da bilvesile beyan etmekle Cemiyetiakvam Misâkı'nın 10 nuncu maddesinde mezkûr olan vecibeye atfı kelâm eylemişlerdir. Görüldüğü üzere, bu vecibe beyneddüvel hukuku âdiyenin asli bir mebedidir.

II. İstiklâlin feragı. — Hukuku düvel telakkisince bir devletin istiklâli, beyan olunduğu vechile, başka devletlerle münasebatını kendi uzuvlarının nâniülgayir kararlarile tayin etmek hususundaki ehliyeti hukukiyesidir. Bu ehliyet istiklâli tamamen veya kısmen terk veya ferag etmek lakkını da mutazammındır.

Aland Adaları mes'clesini tetkike memur edilmiş olan hukukşinaslar komisyonu'nun raporunda (Cemiyetiakvam'ın Resmî Gazetesi — "Journal Officiel., — zeili mahsus, No. 3, s. 5) "Millî arazinin tasarrufu hakkı haddizatinde her devletin bir sıfatı

hâkimiyetidir, meğer ki bu hususta beynelmîlî muahedelerde sarih şartlar buluna,, denilmiştir.

Elbette, bir devlet bu hakkı istimal ederek istiklâlinden temâmile feragat eylerse mücerret bu filin ikaile kendi hukukî şahsiyetini izale etmiş olur.

1. Saint-Germain muahedesinin 88 inci maddesinde Avusturya'nın istiklâlinin ancak Cemiyetiakvam Meclisi'nin muvafekatile kabili ferag olacağı beyan olunmuştur. Bu hüküm, Macaristan'a teallûk itibarile, Trianon muahedesinin 73 üncü maddesine aynen nakil ve dercedilmiştir: "Macaristan'ın istiklâli gayri kabili ferağdır, meğer ki Cemiyetiakvam Meclisi'nin buna muvafekati lâhik ola.,,

Bu ahkâmı havi metinlerden müsteban olduğu veçhile, mezkûr hükümler yalnız Avusturya veya Macaristan hakkında bir ehemmiyeti hukukiveyi mutazammın olmayıp, Saint-Germain ve Trianon muahedelerini imza eden sair devletler hakkında dahi hukukî ehemmiyeti haizdir.

Mes'ele Avusturya'ya tealluk cihetinden nazarı itibara alındıkta görülür ki 88 inci madde bir *vecibeyi*: Avusturya'nın Cemiyetiakvam Meclisi'nin rızası olmadıkça istiklâlini ferag edememesi vecibesini, mutazammındır. Bu, Avusturya'nın mümzi devletlere karşı der'uhte ettiği bir vecibedir. Bu vecibe evvela 88 inci maddenin ikinci cümlesinde teyit olunmuştur: bu cümlede "Binaenaleyh, Avusturya, mezkûr Meclis'in rızası olmadıkça, istiklâlini hatara ilka edecek mahi'ette her türlü efalden içtinap etmeği teahhüt eyler,, denilmekle ilk cümlenin hukukî neticesi Avusturya hakkında sarahatle istihraç edilmiştir. Diğer cihetten 4 teşrinievvel 1922 tarihli ve 1 numaralı Protokol bununla mütenazır olup, onda da Avusturya'nın Saint-Germain muahedesinin 88 inci maddesi mantukunca istiklâlini ferağ etmemegi teahhüt,, eylediği yazılıdır. Saint-Germain muahedesinin 88 inci maddesine böylece atfı kelâm olunmakla Avusturya'nın işbu muahede hükmünce zaten uhdesine mürettep olan vecibeyi tevîit ettiğini ifade eylemek istenilmiştir. Saint-Germain

muahedесinin hükmü Avusturya'nın hukukî vaziyetinin, istiklâlinin tahdidî manasını müfit olmak yolunda tefsir olunamaz, zira bu hükmün medlûlü Avusturya'nın istiklâlini ferag etmek hakkından feragati ve bu hakkın Cemiyetiakvam Meclisi'ne intikali olamaz.

Saint - Germain muahedесinin 88 inci maddesi istiklâlinin feragı hususunda karar vermek hakkını münhasıran Avusturya'ya bırakıyor. Bu madde mezkûr feragdan Avusturya'yı asla menetmiyor ve şayet Cemiyetiakvam Meclisi bu feragı arzu edecek olursa bunun icrasına Avusturya'yı mecbur eylemiyor. 88 inci madde yalnız Avusturya'nın, istiklâlini ferag etmek isterse, bu bapta Cemiyetiakvam Meclisi'nin rızasını istihsal etmesi lüzumunu havi bulunuyor.

Saint - Germain muahedесinin hükmü Avusturya'ya maksur değildir. Bu muahede "Avusturya istiklâlini ferag etmemegi teahhüt eyler, meğer ki Cemiyetiakvam Meclisi'nin buna rızası lâhik ola,, demiyor, belki "Avusturya'nın istiklâli gayri kabili ferag,, olduğu kaziyesinde sair mümzi devletlerin hepsini bağlar bir şekilde hüküm ifade ediyor. Mümzi devletler Avusturya'nın istiklâlini ferag etmesi ancak Cemiyetiakvam Meclisi tarafından bu ferag tasvip olunmak takdirinde muteber olacağını tasdik ediyorlar. Bu minval üzere mümzi devletler hukuku düvel kavaidi umumiyesince böyle bir feragda lâzım olan münferit beyanattan vaz geçmiş ve bu beyanatın makamına Meclis'in kararı kaim olmasını kabul etmiş bulunuyorlar.

Versailles muahedесinin 80 inci maddesinde Almanya Avusturya'nın istiklâlini mümzi devletlere karşı tanıyor; bundan başka, Meclis'in muvafekati olmadıkça bu istiklâlin feragı kabil olmadığını da tasdik ediyor. Versailles muahedесinin 116 inci maddesi buna mümâsil bir hükmü havidir: "Almanya eski Rusya İmparatorluğu'nun 1 ağustos 1914 tarihinde eczai mütemmimesinden olan erazinin kâffesinin daimî ve gayrikabili ferag olmak üzere istiklâlini tanır ve buna riayet etmeği teahhüd eyler.,,

80 inci madde, Saint - Germain muahedesini imza etmiş olan devletlerin işbu ahidnamede vaki olan beyanatının aynının Almanya tarafından Versailles muahedenamesinin mümzisi olan diğer devletlere vaki olduğunu müş'irdir. Her ne vakit Avusturya'nın istiklâlinin ferağı mevzubahs olursa hukuku düvel kavaidi umümiyesi hükmünce Almanya tarafından vukuu zaruri olan tanıma için bu yolda beyanattan Almanya ferağat etmiş ve bu beyanatın makamına Cemiyetiakvam Meclisi'nin kararı kaim olmasını kabul eylemiştir.

2. "İstiklâli ferağ,, tabirinin medlûlü ne olmak lâzımgelir? Hukuku düvel zemininde "ferağ,, tabirinden bir haktan vaz geçmek, bir hakkı, hususu maddece istiklâl hakkını, terketmek anlaşılmalıdır. İstiklâlin ferağının neticesi, bu ferağın vuku âninden itibaren târik devletin artık bu hakka sahip olmamaklığı ve lehine ferağ vuku bulan devletin bundan böyle o hakkı haiz bulunmaktır.

İstiklâlin ferağı başka bir devlet lehine bir haktan vaz geçmedir; bu vazgeçme keyfiyeti işbu devletin hakimiyetini mevzubahs olan terkin tazammün ettiği derece ve hudud dairesinde tevsi etmesini mutazammındır. Bundan dolaydır ki bir kıt'ai erazinin ferağı için makbul ve daima müstamel olan sureti ifade târik devletin ilhak eden devlet lehine metrûk erazi üzerindeki "bilcümle hukukundan ve senedatından ferağat,, ettiği mezkûrdur. Versailles muahedesile vaki olan erazi terkiyatı 83 üncü, 87 inci, 99 uncu, 100 üncü ve 119 uncu maddelerde ve Umumî Harb'e hitam veren diğer muahedelerde aynı formül ile ifade olunmuştur.

Bir devletin istiklâline tealluk eden ferağlar daima o devletin hukukî vaziyetini değiştirir. Bir devletin digerine inzimam ve indmacı halinde o devletin istiklâli tamamen zeval bulur. O devlet mücerret bu hal sebeble kendine has bir memlekete nefsine mahsus kuvvai hâkimeye sahip olmaktan lıkar; hukukî şahsiyetini feda etmiş olur.

Bir devletin istiklâlinin zevia onun haricî işlerini kendi

uzuvları vasıtasile kararlaştırmaktan temamilen veya kısmen ferağati halinde dahi olabilir, meselâ bir devlet başka bir devletle muahede akdederek mesalihini ecnebiyesinin idareseni onun uzuvlarına bırakır. Hukukî vaziyetin böylece tağyiri sair devletlerin tasdiklerini müstelzemdir: eğer devletler bu hali tanırlarsa mezkûr iki devletten berikinin uzuvlarından sadır olan mukar-rerat ve muamelata, bu ândan itibaren, öteki devletten sadır olmuş kararlar ve muameleler nazarile bakılabilir.

Beynelmîlel teamül bunu müsbittir. Mesela, bir himaye tesisi için hamî devlet ile mahmî devlet arasında bir muahede akdi aslâ kâfi değildir, mahminin hukukî vaziyetinde peyda olan bu değişikliğin sair devletler tarafından tanılması da lâzımdır. Bundan naşidir ki, meselâ, Fas üzerinde Fransa'nın ve Mısır üzerinde İngiltere'nin himayesinin tanılması şartları Versailles muahedesinin 142 ve 147 inci maddelerine konulmuştur. Bunlarla mütenazır olan ahkâm Saint - Germain muahedesinin 97 ve 102 inci, Neuilly muahedesinin 62 inci ve 63 üncü, Trianon muahedesinin 81 inci ve 86 inci maddelerinde münderiştir.

Kezalik, 17 temmuz 1918 tarihli muahedenin 3 üncü maddesinde derpiş olunan Monako üzerinde Fransa himayei muh-temelesinin tanılması şartı, eğer bu tanıma elzem adolunmasa idi, Versailles muahedesinin 436 inci, Saint Germain muahesi-nin 374 üncü, Trianon muahesinin 357 inci maddelerine konul-mazdı .

Diğer cihetten, Beynelmîlel Daimî Adâlet Divanı 4 numaralı istişari reynamesinde (Seri A/B No. 3) diyor ki: "Bir hamî devletin mahmî devlet mülkünde salâhiyetlerinin siyasi bir taraftan hamî devletle mahmî devlet arasında mün'akit muahedeler ahkâmına ve diğer taraftan kendilerine karşı işbu muahedeler ile ihticaç olunmak maksut olan sair devletler himayeyi bazı şartlar dairesinde tanımışlarsa o şeraite tabidir."

3. ferag hali bir devletin bir şeyi yapmak yahut yapmamak hususunda der'uhte ettiği vecibeden temyiz olunmalıdır. Sadece

bir teahhüt, bir vecibe basite, istiklâl hakkını hiçiksiz, halile baki bırakır; böyle bir vecibe istiklâl hakkının istimalince bir kayitten ibarettir. Beynelmîlel Daîmî Adâlet Divanı bu esasî defâtle ve matlup olan vuzuhu tam ile ifade etmiş, ezcümle 1 numaralı kararnamesi (seri A/B No. 5) nin 25 inci sahifesinde şu veçhile beyan eylemiştir: “Divan, bir devletin bir şeyi yapmak yahut yapmamak için teahhüdünü mutazammın olan her hangi bir muahedenin in’ikadı keyfiyetinde o devletin hâkimiyetini terkettiği gürülmesine kail değildir. Şüphesizdir ki bu kabilden bir vecibe tevliât eden her mukavele devletin hukuku hâkimiyetinin istimalini bir kayıt ile takyit etmiş, şöyle ki bu istimali muayyen bir çihete tevcih eylemiş olur. Fakat beynelmîlel teahhüdata girme salâhiyeti devletin hâkimiyetinin evzîfindandır.”

Meselâ, Norveç devleti Spitsberg adalarına mütaallik 9 şubat 1920 tarihli muahedenamedenname ve kâmil bir surette hâkimiyeti altında bulunacağı âkit devletlerce musaddak olan arazide madenler için bir usulü idare tesis etmeği (madde 8) ve orada acla istihkâmlar inşa etmemegi (9 uncu madde) teahhüt etmiş isede istiklâl hakkını ve binnetice hukukî şahsiyetini mahfuz tutmuştur.

Ahden hâdis vecibeler hilafına olarak, istiklâl hakkının — gerek tamamen, gerek kısmen, — ferâğından müntec tadilât hukudüvelde müteber olabilmek için tebeddül kendisine doğrudan doğruya dokunmayan devletlerin tanımalarını istilzam eder.

Bir devletin istiklâlîni muayyen bir veçheye tevcihen istimalden içtinap, yahut istiklâlîni başka devletlere karşı muayyen bir yolda istimal etmesi teahhüdünü havi olan muahedeler hiç bir vakit istiklâl feragını tezammün etmez. Bu esas yalnız bir devletin siyasi veya iktisadi makuleden ittihaz eyliyeceği kararlarda başka bir devletin menfaatlarını nazarı itibara alması vadini havi olarak işbu devlet ile akdettiği muahedeler hakkında değil, bir devletin başka bir devlete peşin haber vermeden veya onun muvafekatını istihisaf etmeden muayyen hususta ka-

rar ittihaz etmiyeceğine dair işbu devlete karşı vecibe der'ahte etmesi halinde dahi muteberdir.

İttifak muahedelerinde böyle ahkâma sık sık tesadüf olunur. Meselâ, 16 haziran 1881 tarihile Avusturya - Macaristan ve Sırbistan arasında mün'akit dostluk ve ittifak muahedesinin 4 üncü maddesinin 2 inci fıkrasında bu yolda bir hüküm mevcuttur: "Avusturya - Macaristan ile evvelen bir itilâf olmadıkça Sırbistan başka bir hükümet ile siyasi muahede müzakere ve imza etmiyecek ve memleketine, gönüllü sıfatında olsa bile, ne asakiri muntazama, nede asakiri muavineden mürekkep bir kuvvei müsellehai ecnebiye kabul etmiyecektir.,,

Gümrük ittihadına dair muahedelerde de mümasil şartlara sıkca tesadüf edilir. Bavyera ile Vürtemberg arasında 18 kânunsani 1828 tarihinde aktolunan muahedenin 6 inci maddesi o meâlde bir hükmü liavidir. — Prusya ile Hes Büyük - Dükalığı arasında mün'akit 14 şubat 1828 tarihli muahedenin 5 inci maddesi bunun gibidir. — Belçika ile Lüksemburg'un aktetmiş oldukları 25 temmuz 1921 tarihli gümrük ittihadı muahedesinin 5 inci maddesinin 2 inci ve 3 üncü fıkralarında daha ileriye bile gidilmiştir: "Müstakbel ticaret muahedeleri ve iktisadi itilâflar gümrük ittihadı namına Belçika tarafından aktolunacaktır. — Lüksemburg hükümeti istima olunmaksızın hiç bir ticaret muahedesini ve iktisadi itilâf akit veya tadil olunamayacaktır. „

Bütün ahvalde âkit devletler muayyen bir fili işlemek veya işlemek vecibesini der'ahte ediyarlar. Fakat, ne bu mukavelelerin takip ettiği maksada, nede bunların muhtevalarına göre, bu teahhüt mümzi devletlerin istiklâllerinin hiç bir veçhile tadilini istihdaf etmiyor.

Baty *The Canons of International Law* namındaki eserinin 19 uncu sahifesinde ahdi bir vecibe ile bir istiklâl ferağı arasındaki şu farktan bahs ile diyor ki: "Bununla beraber, hakimiyete müteferri bazı vazifelerden elini çeken bir devletin vaziyeti ile bu vazifeleri istimal etmemegi teahhüt eden bir devle-

tin vaz'iyetini itina ile temyiz etmek lâzımdır.,,

Zaten bu farkı hükûmetler beynelmilel muamelelerinde göstermişlerdir. Nitekim zikrolunan 28 Haziran 1881 tarihli muahedemelerine munzam Beyanname'de Avusturya Macaristan ve Sırbistan hükûmetleri demişlerdir ki: “. bir taraftan Avusturya - Macaristan, Sırbistanın istiklâlinin mahfuz olduğunu görmek ve onun inkişafını teşvil etmek arzusu ile mütehasis bulunduğu; diğer taraftan, Sırbistan, Avusturya - Macaristana karşı halisane bir dostluk siyaseti takip ve işbu devletin meşru menfaatlarına hâlel ve zarar getirebilecek her şeyden ihtiraz etmeğe kaviyen azmeylemiş olduğuna binaen, aşağıda imzaları mevzu olanlar, 4 üncü maddesinin mezkûr hükmünün Sırbistan'ın başka bir hükûmet ile, hatta siyasî muahedeler müzakeresine ve akdine hakkını ihlâl edemiyeceğini beyan ederler. Bu hüküm Sırbistan için mezkûr muahede hafiye mazmununa ve muhteviyatına mugayir bir siyasî muahede müzakere ve aktetmemek teahhüdünden başka bir teahhüdü mutazammın değildir. ,,

Saint - Germain muahedesinin 88 inci maddesi ile 4 teşrinievvel 1922 tarihli ve 1 numaralı Protokol Avusturya'yı istiklâlini ferağ etmemeğe mecbur ediyor isede, bu istiklâlin istimalinde bir tahdidi kabûl ve teahhüt etmekten asla men'etmiyor. Protokol sarahaten diyor ki: “Avusturya gümrük tarifeleri ve ticarî veya malî itilâflar hususunda ve, umumiyet itibarile, iktisadî rejimine veya ticarî münasebatına teallûk eden hususların hepsinde hürriyetini, Saint - Germain muahedesinin ahkâmı mahfuz olmak şartile, muhafaza eder. ,,

Saint-Germain muahedesinin 88 inci maddesi ve onunla mütenazır olan Cinevre Protokolu Avusturya'nın istiklâlini, değil yalnız doğrudan doğruya, fakat dolayısıyla bile feragdan Cemiyet-i Akvam Meclisi'nin rızası olmadıkça ictinap etmek vecibesini ona tahmil etmiştir. 88 inci maddenin 2 inci ibaresi yalnız birinci ibarenin izahını mutazammındır, nitekim bu keyfiyet “binaenaleyh,, kelimelerinden müstebandır. Şu halde Avustur-

ya'nın istiklâlini doğrudan doğruya veya dolayısıyla hatara ilka edecek mahiyette her türlü ef'âlden ictinap etmeği teahhüt eylediğini mübeyyin olan 2 inci ibaredeki ef'âl ancak bir istiklâl ferağından veya bu ferağa muadil fiillerden ibaret olan ef'âl olmak iktiza eder.

İstiklâlin *dolayısıyla* ferağı mes'elesine gelince, bu ferağ için sadece bir vecibeden ibaret olmayacak bir fiilin vukuu lâzımdır; fakat, istiklâli hukukan giderecek bir fiil olamaz, zira beriki makuleden bir fiil doğrudan doğruya bir ferağ teşkil eder.

Hukukşinâsların ictihatları sahasında hakimiyetin ferağı ile bir arazinin idaresinin ferağının temyizi nadir görülür hallerden değildir, hatta arazinin idaresinin iktisabının ve ferağının muhtelif nevileri hakkında bir nazariyei mahsusa bile tafsil üzere beyan olunmuştur. Fauchille diyor ki (*Traité*, 1, 2, s. 669): “İdare salâhiyetinin iktisabı veya ferağı şekilleri bazen bir arazi üzerinde hakimiyetin dolayısıyla veya mesturen iktisabı veya ferağı suretlerinden ibarettir., Fauchille “idare hakkının terki, “icar ile terk., ve “müstemlekevi himaye., şekillerini bu eşkâlden addediyor.

Hershey *The Essentials of International Public Law and Organizations* namındaki eserinin 282 inci sahifesinde Almanya, Rusya ve Büyük - Britanya devletlerinin Çin ile akdetmiş oldukları icar mukavelelerini “disguised, veiled or indirect., (mektum, mestur veya dolaşık) terk şekilleri olmak üzere zikreder ve Mısır'da ve Kıbrıs'ta İngiliz'lerin idarî işgallerinin, keza Avusturya'nın Bosna'da ve Hersek'te işgali idaresinin de bu şekillerden olduğunu söyler.

Beynelmilel muahedelerde dahi doğrudan doğruya vaki ferağ halleri ile dolaşıkli ferağ ahvali sarahaten temyiz olunmuştur. Nitekim Büyük - Britanya, Fransa, İsveç ve Norveç arasında 21 teşrinisani 1855 tarihile akdolunan ve İsveç ile Norveç'in temamiyeti mülkiyelerine müteallik olan Stockholm muahedesinin 7 inci maddesinde: “haşmetlû İsveç ve Norveç kralı haz-

reileri İsveç ve Norveç saltanatlarına ait olan arazinin hiç bir parçasını Rusya'ya terk etmemegi, mubadele tarikile de birakmamağı va onun işgal etmesine müsaede etmemegi teahhüt eder., denilmiştir.

Almanya, Fransa, Büyük - Britanya, Rusya ve Norveç arasında 2 teşrinisani 1907 tarihile akdolunan muahedenin mukaddemesinde bunun akdindeki maksat "Norveç'e hududu hazırasında ve bitaraf haldeki mintakasile istiklâlini ve temamiyeti mülkiyesini temin etm.k., olacağı ifade edilmiştir. Muahedenin I inci maddesi şu suretle muharrerdir: "Norvec hükûmeti Norvec arazisinin hiç bir cüz'ünü hiç bir devlete ne işgal, nede her hangi bir tasarrufu icra zımında terk etmemegi teahhüt eyler. ,

Düvelimüttehide ile Küba arasında 22 mayis 1903 de mün'akit muahedenin I inci maddesi şu hükümü havidir: " Küba hükûmeti hiç bir ecnebi devletle veya devletlerle Küba'nın istiklâlini muhil veya bunun ihlâlini müeddi hiç bir muahede-ye veya sair bir güna mukaveleye asla girmiyecği gibi, mezkûr adanın hiç bir kısmında istimar (colonization) tarikile veya belri veya bahri makasıdı askeriyye ile veyahut başka bir tarikle ikamet veya idare için hiç bir ecnebi devlete veya devletlere hiç bir vechile salâhiyet veya müsaede veremiyecektir. ,

Bunun gibi Düvelimüttehide ile Hai i arasında mün'akit 16 eylül 1915 tarihli muahedenin 11 inci maddesinde şu hüküm vardır: "Haiti hükûmeti Haiti cumhuriyeti arazisinden hiç bir yeri satma, terk etme tariki ile, yahut sair suretle, yahut orada kaza salâhiyeti istimali için, hiç bir ecnebi hükûmete veya devlete teslim etmemeye ve Haiti'nin istiklâlini muhil veya bunun ihlâlini müeddi olarak hiç bir ecnebi devletle veya devletlerle hiç bir muahede veya mukaveleye girmemeğe muvafekat eyler. ,

1898 - de Büyük - Britanya ile Çin arasında akdolunan mukavele dahi Çin'in "Yangtze'ye bitişik velâyetlerde hiç bir kıt'ai araziye terk, terhin veya sair her hangi nam ve tarik ile

hiç bir vakit ferağ etmiyeceği., hükmünü muhtevidir.

5. 4 teşrinievvel 1922 tarihli ve 1 numaralı Protokolü'n Saint - Germain muahedesinin 88 inci maddesine kelâmını ve hükmünü atfetmesi mezkûr Protokol'ü yapanların Avusturya'ya sabık vecaibi hududunu mütecaviz hiç bir vecibe tahmil etmeğe kalkışmadıklarına delildir. Protokol'da yalnız iktisadi hususat bilhassa istihdaf edilerek Avusturya'nın 88 inci maddeden mün-teç vecibeleri tekrar olunmuştur.

Cemiyetiakvam Meclisi'nin 18 mayıs 1931 tarihindeki mü-zakereleri esnasında şu sözler söylenildi: "Versailles muahede-sinden ve onun— Avusturya hükûmetince muvafakata makrun — tefsiri müvessakını mutazammın Saint - Germain muahede-sile itilâfat lâhikadan beri mütûnu ahdiyye Avrupa'nın yeni hukuku ammesinin bir aslı mebdaini tesbit ve teyit etmiştir:

Avusturya'nın istiklâli, bu lafzın müfit olduğu mananın bü-tün şümulile, Cemiyetiakvam'ın sıyaneti altına konulmuş olup Meclis'in evvelden rızası olmadıkça bu istiklâle hiç bir vechile doğrudan doğruya veya dolayısile, hâlel getirilemeyecektir. ,,

4 teşrinievvel 1922 tarihli ve 1 numaralı Protokol Saint - Germain ahitnamesinin 88 inci maddesinin müvessak tefsirini teşkil edemez, zira bu surette bir tefsir işbu muahedenameyi imza etmiş olan devletlerin kendilerinden vaki olmuş olmak lâ-zım gelir. "Müştemirren vuku bulan bir î'mî ictihada göre, bir hukuk kaidesini mevsûkan tefsir etmek hakkı ancak ve mücer-ret o kaideyi tadil veya refetmek selâhiyetini haiz olana ait., bulduğunu Beynelmilel Dâimî Adâlet Divanı 8 numaralı (seri A/B, numara 8) istişarî reynamesinde beyan etmiştir.

Zikrolunan müddeaya göre Avusturya'nın istiklâlini ferağ et-mekten ictinap eylemesi vecibesini bu istiklâlin, bütün siyasınca, istimalinin murakabesine müsaade etmek vecibesine çeviriyor. Halbuki, ifade olunduğu vechile, böyle bir tefsir Saint - Ger-main muahedesinin 88 inci maddesile ve 1 numaralı Protokol'un Avusturya'ya mürettep vecaibi müşir kısmının 1 inci fıkrası ile

telif kabul etmez. Protokol'un 2 inci fıkrası yeni vecibeleri müş'ir değildir; bu fıkra ancak Avusturya'nın 1 inci fıkraya ve Saint - Germain muahedesinin 88 inci maddesi hükümlerine tevfikan mütehammil olduğu vecibeleri kat'i sarahatle tayin ediyor; mücerret 1 inci fıkranın müfit olduğu vecibede dahil bulunmayan bir şeyi beyan ediyor.

Protokol'un ikinci kısmının 2 inci fıkrasında iki def'a zikrolunan "istiklâl,, tabiri birinci fıkradakinden başka bir manayı müfit olamaz. Bu tabirin işbu fıkradaki manası 88 inci maddedeki manasından başka olamayacağı gibi 88 inci maddenin 2 inci ibaresindeki manası da 1 inci ibaredeki manasının gayri olamaz.

Saint-Germain muahedesinin 88 inci maddesinin 1 inci ibaresindeki "İstiklâl,, tabirinin manası Versailles muahedesinin 80 inci maddesinin 1 inci fıkrasındaki "istiklâl,, tabirinin manasının aynı olduğu muhakkaktır. Bunun gibi, mezkûr maddenin 2 inci ibaresindeki "istiklâl,, tabirinin manası da zikrolunan hükümlerdeki mananın aynı olduğu inkâr edilemez. Saint-Germain muahedesinin 88 inci maddesinin 2 inci ibaresindeki "istiklâl,, tabirinin manası 1 inci ibarede ve zikrolunan sair metinlerdeki "istiklâl,, tabirinin manasından başka olduğunu kabul etmek her hangi bir hukukî tafsirin tâbi olduğu aslî kaidelere mugayir olur.

Hatta Beynelmîlel Daimî Adâlet Divanı bu tefsir kaidei asliyesini 19 ağustos 1929 tarihli kararnamesinde (seri A/B, No. 35, s. 17) ve Versailles muahedesinin 435 inci maddesini tefsir sadedinde kabul etmiştir.

Eğer zikrolunan müddeaya savap bir esasa mübteni olsa, Avusturya Cemiyetiakyam Meclisi'nin evvelden muvafekatini istihsal etmedikçe hiç bir muahede aktedememek lâzım gelir. Bu takdirde Avusturya'nın istiklâli mevzu bahis olamaz; halbuki Saint-Germain muahedesinin 88 inci maddesinin hedefi bu istiklâlin mahfuz tutulması olduğu gibi 4 teşrinievvel 1922 tarihli Protokol'u imza eden devletler de ona riayet etmek niyetini beyan

ve bunu teahhüt eylemişlerdir.

“İstiklâl,, ve “istiklâlin feragı,, mefhumları hakkında Almanya hükûmetinin Müderris Dr. Viktor Bruns tarafından ajan sıfatile tanzim olunan “Exposé,, sindeki fikirleri, beyan olunanlardır.

Avusturya hükûmetinin “İstiklâl mefhumu,, ile “istiklâli ferag, hatara ilka, tahdit etmek ve istiklâle riayet eylemek,, tabirleri hakkındaki fikirlerine gelince, onun namına ajanı Profesör E. Kaufmann tarafından tertip olunan “Exposé,,’de şu vecihle tafsil olunmuştur:

Avusturya’ya tahmil kılınan, Cemiyetiakvam Meclisi’nin rızası olmaksızın, istiklâlini ferag memnuiyeti müstakil devletlerin alelâde haiz oldukları istiklâl tasarrufatı kâmileleri hakkına bir tahdidî kayıt teşkil eder. Saint-Germain muahedesi’nin hükmü sarîhi olmasaydı Avusturya dahi bu haktan öylece istifade eder olacaktı. Bunun gibi, ahârin rızası olmadan mülkünü ferag etmekten memnuiyet, bir mülk sahibine kanunen yahut akten veya başka bir tarîk ve suretle tahmil olunan memnuiyet, alelâde temellükten münteg hukukun serbestçe istimalini tahdit eder.

Binaen aleyh şek halinde, bu tahdidin tahdidî tefsiri, yani istiklâl vaz’iyeti mutadesi tahdidatının asgari derecesini mutazammın tefsiri, matlupur. Ancak, şekkin mevcudiyetinin kabulü tefsir hususunda alelâde cari olan usullerin kifayetsizliği tehakkuk etmek takdirine muallaktır. Bu usuller tefsiri matlup olan metinde müstamel elfaz ve tabiratın medlûlü sahihlerini— biri-birinden ayrılmış olduğu halde bazı ibareleri değil, belki hey’eti mecmuasında metni nazarı itibara alarak ve bu lafızların ve tabirlerin siyak ve sebakça mütenazır metinlerde alelâde ve kadimden beri müfit olduğu manaya müracaat ederek ve bu hususta mevzu ve muteber olan kaidelere ittiba eyliyerek, tayin etmekten ibarettir.

Bu tefsir kaidelerini Divan birçok ilâmlarında, kararname-

lerinde ve reynamelerinde tatbik etmiştir.

Devletlerin istiklâli müstakil devletler arasındaki münasebata hâkim olan kaidelerin hey'eti mecmuası sıfatiyle hukukudüvele mesnet olan esastır. Devletler hem hukukudüvel kaidelerine tâbi, hem de bu hukukun mektup ve müteamil kaidelerini muhdis şahıslardır.

Yeni bir devletin tanılmasının tâbi tutulduğu şart, bir memleketin içinde emniyeti ve intizamı temine kadir ve hukukudüvelce mütehattim olan beynelmilel mes'uliyetleri der'uhte etmeğe salih bir kuvvei âmmei müstakillenin mevcudiyetidir. Binaen aleyh, yeni bir devletin tanılmasını mutazammın olmak üzere bir muahedenameye dercolunan hukukî sureti ifade âkitlerin mevzuubahis olan siyasi uzviyetin istiklâli tammını tanıdıklarını müş'ir olur.

Beynelmilel cemaatin âzası olan devletlerin aslî denilen başlıca haklarının biri istiklâl hakkıdır. Beynelmilel nazariyat ve filyatca bu hak, başka bütün devletlere karşı her devletin, kendi ihtiyaçlarını ve menfaatlerini kendi takdir ederek ve herhangi bir iradei fâikanın mürakabesine, müdahalesine ve tevcihine tâbi olmuyarak, dahili ve haricî işlerinde faaliyetini bastirmeklikte hürriyeti kâmile ile hür olması hakkını ifade eder. Bundan dolayı, hukukudüvel nehiclerinde bu haktan bir devletin başka bir devlet umuru dahiliye ve hariciyesine herhangi bir suretle müdahalesinin esas itibarile ademi makbuliyeti bî-hakkın istintac olunur; bunun gibi, Misak'ın 10 uncu maddesi sair âzannın istiklâllerine riayet vecibesini Cemiyetiakvam âzasına mürettep vecibelerin birinci sırasına koştur.

Bir devletin istiklâli onun hariçten nazara alınan hâkimiyetidir. *Siyasi hâkimiyet* onun siyasi hususatta hâkimiyetini, *iktisadi hâkimiyet* iktisadi makuleden mevadda hâkimiyetini, istihdaf eder.

Ancak, devletlerin hâkimiyetleri hukukudüvelin esasında kâindir, demek doğru olduğu gibi, hukukudüvel devletlerin yekdiğerine teallukları, merbutiyeti müteakabileleri, esasına müs-

tedittir, demek te doğrudur. Bu keyfiyet, devletlerin mutlak surette müstakil olmayıp, münasebatlarında birbirine tealluk, irtibat, halinde bulduklarını iş'ar eder. Yekdiğere irtibat ve mütekabilen tealluk hallerinin artmaktığı yeni beynelmilel hayatın inbisatının mümeyyiz sıfatıdır: Yekdiğere tealluk hallerinin şebekesi sıklaşıp milletler arasındaki münasebatı idare eden hukuk kaidelerinin kitlesi günden güne büyümektedir.

Merbutiyeti mütekabile ahvalinin derecesi ve siyasi sabit değildir. Devletlerin aynı zamanla mevcudiyetlerinden ve beynelmilel cemaatin azâsı sıfatıyla müsanedeti umumiyelerinden inbias eden umumî tahditlerin yanında onların mütekabil münasebetlerinin ihtilâfına: coğrafi vaziyete, iktisadi münasebetin inkişafına, her türlü menafi iştirakine, göre tenevvü eden hususiyat görülür. Bu sebeple, ve bunun neticesi olmak üzere, devletlerin umumî merbutiyet mütakabileleri netaicini hukuk kaideleri şeklinde izhar ve ifade eden umumî (général) hukukudüvelden başka iki veya daha ziyade devlet arasındaki hususî merbutiyet mütekabile hallerini idareye müekkel hukuk kaidelerini muhtevi olan hususî (particulier) hukukudüvel vardır. İstiklâlin cevheridir ki gerek umumî, gerek hususî mahiyette ve serbestçe muvafekate makrun tahdidata itbat kabildir.

Böyle olunca, mütekabilen tebaiyyet ve umumî ve hususî mahiyette mütekabil merbutiyet çerçevesi dahilinde nazarı itibare alınan istiklâli düvel, her devletin, kendi menafîini kendi takdir ederek ve başka devletlerin mürakabelerine, müdahalelerine veya tevcihlerine tabi olmıyarak, istiklâli hakkında tehammül edeceği tahdidatı intihap, ihtiyar ve tayin emrinde hürriyetini ifade eder. Binaen aleyh, istiklâle riayet demek, bir devletin nefsine tahmilde faide gördüğü istiklâl tahdidatını intihap, ihtiyar ve tayin etmesine —şaz olarak makbul bir müdahale hali müstesna olmak üzere— karışmaktan sakınmak vecibesinden başka bir şey demek değildir.

Fakat bu tahdidatın derecesi ve siyasi hayli tenevvü edebilir. Tahdidat bunlara tabi olan devleti müstakil devlet sıfatıyla vasfa artık müsait olmıyacak bir mertebeye kadar vardırılabılır. Böyle bir devletin vaz'iyetini tavsif için hukukudüvel nazariyesinde *tâbi devletler* makulesi tesis olunmuştur.

(Mabadi var.)

Ahmet - Reşit